Streszczenie

Streszczenie pracy doktorskiej:

pt. „Zmienne oblicze” klarnetu basowego. Rozwój literatury muzycznej na klarnet basowy w kontekście epok i nurtów muzycznych.

Przedmiotem prezentowanej rozprawy doktorskiej jest charakterystyka klarnetu basowego, kwestia jego zmiennej roli w literaturze muzycznej oraz omówienie wybranego repertuaru przeznaczonego na tenże instrument, powstałego w XIX, XX i XXI wieku. Zmiany, które dokonały się w postrzeganiu klarnetu basowego stały się inspiracją do sformułowania tytułu rozprawy.

Celem pracy jest zatem wykazanie „odmiennego oblicza” klarnetu basowego na przestrzeni czasu jego istnienia na przykładzie wybranych utworów muzycznych, różniących się: stylistyką, obsadą i czasem powstania. Autorka rozprawy do analizy i interpretacji muzycznej wybrała emblematyczne kompozycje, które w różnorodny sposób obrazują wykorzystanie instrumentu w literaturze, a także w pełni ukazują możliwości techniczne i interpretacyjne instrumentu. „Zmienne oblicze” odnosi się do różnorodnego traktowania i stosowania instrumentu, w zależności od dzieła, kompozytora, obsady, okresu historycznego, stylistyki utworu czy osiągnięć na polu muzyki klarnetowej. Istotne okazało się wyznaczenie ram poszukiwań i osadzenie badań w kontekście przemian literatury w odniesieniu do zmian w historii muzyki, czyli wykształconych nurtów, wyszczególnionych epok i zdefiniowanych tendencji.

Problematyka pracy została oparta przede wszystkim na hipotezie, z której wynika, że klarnet basowy rozkwita dopiero w ostatnich latach jako instrument solowy. Ten problem badawczy został odniesiony do pytań sformułowanych w następujący sposób: co jest motorem rozwoju literatury muzycznej i jakie oczekiwania, wyzwania stawia ten instrument dla współczesnych kompozytorów, wykonawców, słuchaczy? Stąd potrzeba podjęcia owej problematyki w niniejszej dysertacji. Wynik przeprowadzonych badań oraz analiz pozytywnie zweryfikował tę hipotezę badawczą.

Autorka rozprawy doktorskiej założyła pięć głównych celów do osiągnięcia: 1) Usystematyzowanie wiedzy historycznej na temat klarnetu basowego. 2) Dostrzega się dotkliwą lukę w zakresie polskiej literatury muzycznej dotyczącej klarnetu basowego. Autorka zamierzała wypełnić ją i upowszechnić czytelnikowi wiedzę na temat tegoż instrumentu. 3) Prezentacja różnorodności powstałych utworów na klarnet basowy, w tym literatury polskiej. 4) Charakterystyka sylwetki współczesnego muzyka oraz opis technik wykonawczych niezbędnych do wykonywania muzyki współczesnej na klarnecie basowym. 5) Omówienie i interpretacja muzyczna wybranych kompozycji przeznaczonych na klarnet basowy.

Przedmiot niniejszej dysertacji wymagał od autorki badań sięgnięcia po kilka metod badawczych. Pierwsza metoda to dogłębna analiza źródeł (kwerendy źródłowe w archiwach i bibliotekach w kraju i za granicą), kluczowym elementem były szczegółowe badania heurystyczne, które polegały m.in. na ustaleniu pochodzenia

dostępnego dziś instrumentarium. Zebranie zawartych w pracy fotografii instrumentów, manuskryptów czasopism, okazało się bardzo czasochłonnym i żmudnym zadaniem. Wszystkie zdjęcia wykorzystane w niniejszej pracy, pozyskane w celach badawczych, zostały zamieszczone ze zgodą copyright. W celu przeprowadzenia analizy dzieł muzycznych (analityczna praca krytyczna) autorka badań zastosowała metody analizy adekwatne dla danego gatunku lub formy muzycznej. Oprócz tego wybrane kompozycje poddano analizie opisowej (metoda deskryptywna), ukazując je w kontekście stylistycznym, historycznym, z wykorzystaniem ujęć interdyscyplinarnych.

Ze względu na przedmiot pracy poruszający wiele aspektów zarówno samego instrumentu, literatury muzycznej, jak i historii muzyki, należało przeanalizować aktualny stan badań nad obraną problematyką. Bibliografia na temat historii instrumentu jest dość liczna, jednak wyłącznie obcojęzyczna. Dostępność tych książek dla polskiego czytelnika jest bardzo ograniczona, gdyż wiele z nich nie znajduje się w polskich bibliotekach. Literatura z zakresu badań nad historią muzyki okazała się obszerna i wciąż jest uaktualniana. Ze względu na to, iż okres po II wojnie światowej do czasów obecnych jest dość świeżym okresem historycznym, niezbędnym uzupełnieniem były artykuły zajmujące się tym tematem na bieżąco.

Temat literatury klarnetu basowego jest bardzo pobieżnie traktowany w monografiach instrumentu, poza jedną pracą amerykańskiego autora. Przedstawienie przez autorkę rozprawy rozwoju literatury na klarnet basowy w kontekście epok i nurtów jest autorskie. Temat ten wymagał nie tylko znajomości historii muzyki, ale również znajomości literatury przeznaczonej na klarnet basowy w ogóle. Kolejnym przedsięwzięciem było zbadanie występowania klarnetu basowego w polskiej literaturze muzycznej. Badania autorki w tym obszarze są pionierskie. Jako cenne źródło do omówienia technik wykonawczych posłużyły monografie zarówno na temat klarnetu basowego, jak i klarnetu oraz fletu. W przypadku informacji dotyczących polskich kompozytorów oraz zbiorów, niezbędny był przegląd czasopism i zbiorów archiwalnych, jak i kontakt z muzykologami oraz kierownikami instytucji muzycznych.

Przedstawiony, dotychczasowy stan badań nad podjętą problematyką potwierdza brak dostatecznego opracowania w polskiej literaturze muzykologicznej i instrumentologicznej oraz istotną zasadność podjęcia tego zagadnienia do omówienia w niniejszej rozprawie.

Niniejsza dysertacja składa się z pięciu odrębnych rozdziałów, podzielonych na podrozdziały i paragrafy, poprzedzonych zagadnieniami wstępnymi. Kolejny element stanowią aneksy, bibliografia cytowana, spis przykładów, ilustracji i tabel, copyright, opis płyty – dzieła artystycznego, streszczenie w języku polskim, angielskim i niemieckim. Do pracy załączona została opisana płyta wraz z dziełem artystycznym.

We wstępie zostały poruszone następujące zagadnienia: cel i zakres pracy, wybór tematu i problematyka, aktualny stan badań nad tematyką, struktura pracy i metodologia.

Rozdział pierwszy zatytułowany *Historia klarnetu basowego* opisuje historię powstania instrumentu. W tej części autorka omawia rozwój klarnetu basowego, jego różne formy oraz najstarsze zachowane instrumenty. Treść uzupełniono ilustracjami.

Drugi rozdział *Rozwój literatury klarnetowej w kontekście epok i stylów*, jest obszerną częścią poświęconą literaturze na klarnet basowy, omówionej na tle przemian

w muzyce na przestrzeni XIX, XX i XXI wieku. Szczególną wartość niosą przykłady utworów charakterystycznych dla danych nurtów i kierunków w muzyce, których warunkiem użycia było wykorzystanie klarnetu basowego w obsadzie danej kompozycji. Muzyka polska została opisana w osobnym podrozdziale. Dalsze dwa podrozdziały poświęcone są literaturze solowej i kameralnej przeznaczonej na klarnet basowy, również ten temat został przedstawiony z wyodrębnieniem muzyki polskiej. W tej części pracy zaprezentowano autorski spis polskich utworów orkiestrowych z wykorzystaniem klarnetu basowego w aparacie orkiestrowym oraz spis polskich kompozycji solowych i kameralnych przeznaczonych na klarnet basowy. Jest to pierwsza podjęta próba zebrania polskiej twórczości.

Trzeci rozdział *Techniki wykonawcze w grze na klarnecie basowym* traktuje o technikach wykonawczych wykorzystywanych w muzyce XX i XXI wieku, tj.: wysoki rejestr, dźwięki poza skalą, slapton, multifony, dźwięki harmoniczne, flażolety, ćwierćtony, tremolo, bisbigliando, frullato, vibrato oraz glissando. Dodatkowo omówiona została technika loopowania oraz nowa technologia SABRe. Omówienia teoretyczne wybranych technik zostały zilustrowane przykładami nutowymi z literatury stanowiącej część dzieła artystycznego bądź utworami, które należą do repertuaru autorki badań.

Część czwarta *Dzieło artystyczne – charakterystyka* to omówienie utworów stanowiących *clue* niniejszej dysertacji. Przybliżone zostały w tym miejscu biogramy kompozytorów tj.: Ignacego Feliksa Dobrzyńskiego, Othmara Schoecka, Tona Bruynèla, Piotra Mossa, Jacka Colemana oraz Wayne Siegela, informacje na temat utworów oraz analiza i interpretacja wybranych dzieł. Cennym uzupełnieniem są wywiady z kompozytorami Piotrem Mossem oraz Jackiem Colemanem, zamieszczone w aneksie tej pracy.

Ostatnia część piąta zawiera podsumowanie pracy. Istotnym elementem są wywiady z Henri Bokiem i Jean-Marc Fessardem. Wywiady pozwalają na prezentację wyników badań na temat praktycznych zainteresowań klarnetem basowym, oczekiwań współczesnych kompozytorów i wykonawców oraz przeszkód, jakie napotykają na drodze w tworzeniu i wykonywaniu utworów na tytułowy instrument. Ta część pracy stanowi konkluzję, w której znajdują się tezy na postawione hipotezy badawcze oraz wnioski końcowe z przeprowadzonej pracy badawczej.

Summary

STANISŁAW MONIUSZKO MUSIC ACADEMY IN GDAŃSK
EWA NOWACKA

Summary of the dissertation
Entitled: "Variable Perception" of the Bass Clarinet. The Development of Musical Literature for the Bass Clarinet in the Context of Musical Epochs and Styles.

The subject of the presented doctoral thesis is the characteristics of the bass clarinet, the question of its changing role in music literature and the discussion of a selected repertoire intended for this instrument, created in the 19th, 20th, and 21st century. The changes that have taken place in the perception of the bass clarinet have become the inspiration for the title of the dissertation.

The aim of the work is to show the "variable perception" of the bass clarinet during its existence based on the example of selected pieces of music differing in stylistics, cast, and the time of creation. The author of the dissertation for analysis and musical interpretation chose emblematic compositions that in a variety of ways illustrate the use of the instrument in the literature, as well as fully show the technical and interpretative possibilities of the instrument. "Variable perception" refers to the diverse treatment and application of the instrument, depending on the work, composer, cast, historical period, and style of the work or achievements in the field of clarinet music. It was important to set the search framework and to embed research in the context of literary changes in relation to changes in the history of music, i.e. created currents, specific epochs and defined trends.

The subject matter of the work is based primarily on the hypothesis that the bass clarinet has only flourished in recent years as a solo instrument. This research problem has been referred to in the questions formulated as follows: What is the driving force behind the development of musical literature, and what expectations and challenges does this instrument pose for contemporary composers, performers, and listeners? Hence the need to take up this problem in this dissertation. The result of the tests and analyses carried out positively verified this research hypothesis.

The author of the doctoral dissertation set up five main goals to achieve. The first goal is the organization of historical knowledge about the bass clarinet. Second, a severe gap is found in the area of Polish music literature regarding the bass clarinet, therefore the author intends to fill it and disseminate the knowledge about the instrument to the reader. The third goal is the presentation of the diversity of written works for the bass clarinet, including Polish literature. Fourth, the author wishes to demonstrate characteristics of the contemporary musician's profile and a description of performance techniques necessary to perform contemporary music on the bass clarinet. The fifth and final goal is the discussion and musical interpretation of selected compositions written for the bass clarinet.

The subject of this dissertation required the author to utilize several research methods. The first method is an in-depth analysis of sources (source queries in archives and libraries in Poland and abroad), of which a key element was detailed heuristic studies that included determining the origin of the instrumentarium available today. Collecting the illustrations of the instruments and magazine manuscripts contained in the work turned out to be a very time-consuming and arduous task. All photos used in this work, obtained for research purposes, have been placed with the consent of copyright. In order to carry out the analysis of musical works (analytical critical work), the author of the research applied methods of analysis adequate for the genre or musical form. In addition, selected compositions were subjected to descriptive analysis (descriptive method) showing them in a stylistic and historical context, using interdisciplinary approaches.

Due to the subject of the work that touches upon many aspects of both the instrument itself, music literature, and the history of music, it was necessary to analyze the current state of research on selected issues. The bibliography on the history of the instrument is quite large, but only in foreign-languages. The availability of these books for the Polish reader is very limited, as many of them are not accessible in Polish libraries. Literature in the field of research on the history of music has proved to be extensive and is still being updated. Due to the fact that the period after the Second World War to the present is quite a fresh historical period, the necessary supplement was the ongoing articles dealing with this topic.

The theme of the bass clarinet literature is treated very superficially in the monographs of the instrument, except for one work by an American author. The presentation by the author of the dissertation of the development of bass clarinet literature in the context of epochs and trends is original. This topic required not only knowledge of the history of music, but also knowledge of the literature intended for the bass clarinet in general. Another undertaking was to examine the occurrence of the bass clarinet in Polish music literature. The author's research in this area is pioneering. The monographs on the subject of bass clarinet as well as clarinet and flute were used as a valuable source for discussing performance techniques. In the case of information about Polish composers and collections, it was necessary to review magazines and archival collections, as well as contact with musicologists and directors of musical institutions.

The presented current state of research on the subject matter and the substantial legitimacy of taking up this issue for discussion in this dissertation are confirmed by the lack of sufficient elaboration in Polish musicological and instrumentological literature.

This dissertation consists of five separate chapters, divided into sub-chapters and paragraphs, preceded by preliminary issues. The next element is annexes, quoted bibliography, a list of examples, illustrations and tables, copyright, a description of the album - *an artistic work*, a summary in Polish, English and German. A CD with an artistic work has been attached to the work.

The introduction covers the following issues: the purpose and scope of the work, the choice of the topic and the issues, the current state of research on the subject, the structure of work and methodology.

The first chapter, entitled *The History of the Bass Clarinet*, describes the history of the instrument's creation. In this part, the author discusses the development of bass clarinet, its various forms and the oldest surviving instruments. The content is supplemented by illustrations.

The second chapter *The Development of Clarinet Literature in the Context of Epochs and Styles* is an extensive part devoted to literature for the bass clarinet, discussed in the context of changes in music over the nineteenth, twentieth, and twenty-first century. Of particular value are the examples of works characteristic for trends and directions in music, which required use of bass clarinet in the cast of a given composition. Polish music has been described in a separate subsection. The next two sections are devoted to solo and chamber literature dedicated to the bass clarinet, also this topic was presented with the separation of Polish music. This part of the work presents an original list of Polish orchestral works using bass clarinet in an orchestral apparatus and a list of Polish solo and chamber compositions intended for bass clarinet. This is the first attempt to gather Polish works.

The third chapter *Performance Techniques for the Bass Clarinet* deals with performance techniques used in 20th and 21st century music, such as: high register, off-scale sounds, slapton, multiphonics, harmonic sounds, flageolet, quarter tones, tremolo, bisbigliando, frullato, vibrato, and glissando. In addition, the looping technique and the new SABRe technology are discussed. Theoretical discussions of selected techniques have been illustrated by musical examples from literature that are part of an artistic work or by works that belong to the repertoire of the author of the research.

Part four *An Artistic Work - a Characteristic*, is a discussion of the compositions constituting the high point of this dissertation. The biographical entries of composers, i.e.: Ignacy Feliks Dobrzyński, Othmar Schoeck, Ton Bruynèl, Piotr Moss, Jack Coleman and Wayne Siegel, information about the works, and analysis and interpretation of selected works were summarized here. A valuable supplement is interviews with the composers Piotr Moss and Jack Coleman, which are placed in the annex of this work.

The last fifth part contains a summary of the work. An important element are interviews with Henri Bok and Jean-Marc Fessard. Interviews allow one to present the results of research on the practical interests of bass clarinet, the expectations of contemporary composers and performers, and the obstacles they face on the way in creating and performing works for the title instrument. This part of the work is a conclusion in which the hypothesis is answered and inferences and final conclusions are drawn from the conducted research.

Zusammenfassung

STANISŁAW MONIUSZKO MUSIKAKADEMIE IN DANZIG
EWA NOWACKA

Zusammenfassung der Dissertation

Titel: "Variable Wahrnehmung der Bassklarinette". Die Entwicklung der Musikliteratur für Bassklarinette im Kontext von Musikepochen und Stilrichtungen.

Gegenstand der vorliegenden Arbeit ist die Charakteristik der Bassklarinette, die Frage nach der variablen Rolle in der Musikliteratur und die Diskussion des ausgewählten Repertoires, das im 19., 20. und 21. Jahrhundert entstanden ist. Die Veränderungen, die in der Wahrnehmung der Bassklarinette stattgefunden haben, sind zur Inspiration für den Titel der Dissertation geworden.

Ziel der Arbeit ist es, die "variable Wahrnehmung" der Bassklarinette am Beispiel ausgewählter Musikstücke zu zeigen, die sich in Stilistik, Besetzung und Entstehungszeit unterscheiden. Die Autorin der Studie hat zur Analyse und Musikinterpretation emblematische Kompositionen ausgewählt, die die verschiedenen Möglichkeiten der Verwendung des Instruments in der Literatur illustrieren und gleichzeitig die technischen und interpretatorischen Möglichkeiten des Instruments demonstrieren. "Variable Wahrnehmung" bezieht sich auf die unterschiedliche Betrachtung und Anwendung des Instruments und impliziert demnach den Blick auf Werk, Komponist, Besetzung, historischer Periode, Stil des Werkes oder Errungenschaften auf dem Gebiet der Klarinettenmusik. Es lag dieser Arbeit maßgeblich zu Grunde, den Suchrahmen festzulegen und die Forschung in den Kontext von Literaturveränderungen in Bezug auf den Wandel in der Geschichte der Musik einzubetten -so ließ sich ein Zusammenhang zwischen den entstandenen Strömungen, den dargelegten Epochen und den definierten Trends erstellen.

Die Problematik der Arbeit basierte auf der Hypothese, dass sich die Bassklarinette erst in den letzten Jahren als Soloinstrument entwickelte. Diese Hypothese hat in der vorliegenden Arbeit zu folgenden Fragestellungen geführt: Was ist die treibende Kraft hinter der Entwicklung der musikalischen Literatur? Welche Erwartungen, Herausforderungen stellt dieses Instrument an den zeitgenössischen Komponisten, Interpreten und Zuhörer? Das Ergebnis der hier vorliegenden Forschungs- und Analysenarbeit bestätigt, dass die Forschungshypothese positiv belegt werden konnte. Die Autorin der Dissertation kam zu folgenden finalen fünf Hauptzielen: 1) Systematisierung des historischen Wissens über die Bassklarinette. 2) Auf dem Gebiet der polnischen Musikliteratur gibt es einen Mangel an fundierter Literatur über die Bassklarinette. Die Autorin beabsichtigte demnach, diese zu füllen und dem Leser das Wissen über das Instrument zu vermitteln. 3) Darstellung der Vielfalt der entstandenen Werke für Bassklarinette, einschließlich polnischer Literatur. 4) Eigenschaften des zeitgenössischen Musikerprofils und Beschreibung der notwendigen

Aufführungstechniken, um zeitgenössische Musik auf der Bassklarinette aufzuführen. 5) Diskussion und musikalische Interpretation ausgewählter Kompositionen für Bassklarinette.

Folgende Forschungsmethoden wurden von der Autorin angewandt: Eingehende Analyse der Quellen (Quellenabfragen in Archiven und Bibliotheken im In- und Ausland). Ein Schlüsselelement dabei waren detaillierte heuristische Studien, um die Herkunft des heute verfügbaren Instrumentariums zu bestimmen. Die Analyse von musikalischen Werken (analytisch-kritische Arbeit) hat die Autorin mittels Analysemethoden für eine gegebene Gattung oder musikalische Form durchgeführt. Darüber hinaus wurden ausgewählte Kompositionen einer deskriptiven Analyse unterzogen, die diese Werke in einem stilistischen und historischen Kontext mit interdisziplinären Ansätzen zeigen.

Aufgrund des Gegenstands der Arbeit, der viele Aspekte des Instruments selbst, der Musikliteratur und der Musikgeschichte berührt, war es notwendig, den aktuellen Forschungsstand zu ausgewählten Themen zu analysieren. Die Bibliographie zur Geschichte des Instruments ist vorwiegend fremdsprachig. Die Verfügbarkeit dieser Bücher für den polnischen Leser ist sehr begrenzt, da viele von ihnen sich nicht in polnischen Bibliotheken befinden. Literatur auf dem Gebiet der musikgeschichtlichen Forschung hat sich als umfangreich erwiesen und wird ständig aktualisiert. Aufgrund der Tatsache, dass die Zeit nach dem Zweiten Weltkrieg bis heute eine junge historische Periode ist, waren die Artikel, die sich mit diesem Thema beschäftigten, eine notwendige Ergänzung.

Das Thema „Bassklarinettenliteratur“ wird in den Monographien des Instruments grundsätzlich wenig behandelt und beschrieben, mit Ausnahme einer Arbeit eines amerikanischen Autors. Auf Grund dessen hat die Autorin der vorliegenden Arbeit eine eigene Darstellung der Entwicklung der Bassklarinette im Kontext der Musikepochen und Stilrichtungen konzipiert - nämlich auf der Basis der Analyse der Musikgeschichte im Allgemeinen und der Auswertung der Musikliteratur für die Bassklarinette im Speziellen. Eine weitere Aufgabe bestand darin, das Auftreten der Bassklarinette in der polnischen Musikliteratur zu untersuchen. Die Forschung der Autorin in diesem Bereich ist wegweisend. Die Monographien zum Thema von Bassklarinette sowie Klarinette und Flöte wurden als wertvolle Quelle für die Diskussion von Aufführungstechniken verwendet. Im Falle von Informationen über polnische Komponisten und Sammlungen war es notwendig, Zeitschriften und Archivsammlungen zu überprüfen sowie den Kontakt mit Musikwissenschaftlern und Direktoren von Musikinstitutionen aufzunehmen.

Der aktuelle Stand der Forschung zu den genannten Fragen bestätigt den Mangel an ausreichenden Studien in der polnischen musikologischen und instrumentologischen Literatur sowie die Notwendigkeit, dieses Thema in dieser Studie zu diskutieren.

Die Struktur der Dissertation setzt sich aus fünf separaten Kapiteln mit den entsprechenden Unterkapiteln zusammen, denen eine Einleitung vorausgeht.
Anhänge, Literaturverzeichnis, und eine Liste von Beispielen, Abbildungen und Tabellen, Copyright, Beschreibung des Albums - des Kunstwerkes, eine Zusammenfassung

in Polnisch, Englisch und Deutsch findet sich am Ende der Dissertation. Eine CD mit Musikaufnahmen wurde der Arbeit beigefügt.

Die Einführung umfasst folgende Themen: Zweck und Umfang der Arbeit, Themenwahl und Problematik, aktueller Stand der Forschung, Struktur der Arbeit sowie Methodologie.

Das erste Kapitel mit dem Titel *Die Geschichte der Bassklarinette* beschreibt die Geschichte der Entstehung des Instruments. In diesem Teil diskutiert die Autorin die Entwicklung der Bassklarinette, ihre verschiedenen Formen und die ältesten erhaltenen Instrumente. Der Inhalt wurde durch Illustrationen ergänzt.

Das zweite Kapitel *Entwicklung der Bassklarinettenliteratur im Kontext von Musikepochen und Stilrichtungen* ist ein umfangreicher Teil, der einer Bassklarinettenliteratur gewidmet wurde, mit dem Hintergrund der Veränderungen in der Musik 19./20. und 21. Jahrhunderts. Von besonderem Wert sind die Beispiele der Werke, die für genannte Musiktrends und Musikrichtungen charakteristisch sind. Die Vorstellung der polnischen Musik und ihre Erscheinungsform sowohl in Orchesterstücken wie auch bei Solo- und Kammerkompositionen, wird in dieser Arbeit getrennt vorgestellt. Dabei wird hier zum ersten Mal der Versuch unternommen, eine systematische Sammlung der polnischen Bassklarinettenliteratur zusammenzutragen.

Das dritte Kapitel *Spieltechniken auf der Bassklarinette* bespricht die Aufführungstechniken, die in der Musik des 20. und 21. Jahrhunderts verwendet werden. Das hohe Register, Töne über eine Skala, Slapton, Multiphones, Harmonics, *Flageolett*, Vierteltöne, Tremolo, Bisbigliando, Flatterzunge, Vibrato und Glissando stehen hier im Fokus der Untersuchung. Darüber hinaus werden die Loop-Technik und die neue SABRe-Technologie diskutiert. Theoretische Erörterungen ausgewählter Techniken wurden anhand von Musikbeispielen aus der Literatur, die Teil einer künstlerischen Arbeit sind, oder von Werken, die zum Repertoire der Autorin der Forschung gehören, illustriert.

Teil vier *Eine künstlerische Arbeit - eine Charakteristik* ist die Diskussion über die Kompositionen, die Höhepunkt dieser Dissertation bilden. An dieser Stelle werden Biographien der Komponisten von Ignacy Feliks Dobrzyński, Othmar Schoeck, Ton Bruynèl, Piotr Moss, Jack Coleman und Wayne Siegel vorgestellt und Informationen über die Stücke und die Analyse und Interpretation ausgewählter Werke besprochen. Eine wertvolle weitere Ergänzung sind Interviews mit den Komponisten Piotr Moss und Jack Coleman, im Anhang dieser Arbeit.

Der fünfte und letzteTeil enthält eine Zusammenfassung der Dissertation.
Teil der Zusammenfassung sind Ergebnisse des Interviews mit Henri Bok und Jean-Marc Fessard. Diese Interviews schaffen die Verbindung der theoretischen Forschungsergebnisse mit dem praktischen Interesse an der Bassklarinette und der Erwartungen der zeitgenössischen Komponisten und Interpreten wie auch die Beschreibung der auf dem Weg auftretenden Hindernisse bei der Schaffung und Aufführung der Werke der Bassklarinette.
Dieser Teil der Arbeit ist die Schlussfolgerung, in der Thesen zu den Forschungshypothesen und abschließende Schlussfolgerungen aus den durchgeführten Forschungsarbeiten vorliegen.